

Національний університет "Києво-Могиллянська академія"
Києво-Могиллянська школа врядування
Кафедра суспільного врядування

2019/2020 навч. рік

_____	Єрофєєв А.С.
(підпис)	(ПІБ)
_____	Дринько В.О.
(підпис)	(ПІБ)
_____	Когут О.В.
(підпис)	(ПІБ)

Аналітична записка
Низький рівень якості та змісту юридичної освіти в Україні

Анотація

Замовник: Міністерство освіти і науки

Мета вирішення проблеми: Створення умов для вдосконалення організації та модернізації змісту та якості юридичної освіти в Україні

Рекомендований варіант політики: Створення єдиної дорожньої карти реформування юридичної освіти на 5 років

Відхилені варіанти політик Збереження чинної політики, підвищення порогового балу на правові спеціальності при вступі в ЗВО, створення додаткових можливостей для онлайн освіти правників (із наданням окремих з них статусу вибіркових дисциплін під час навчання)

Ця Аналітична записка – результат нашої власної роботи, вона була написана нами самостійно без співпраці з ким-небудь. Ми даємо згоду на те, що цю Аналітичну записку можна безоплатно використовувати в повному обсязі або частково для публікації он-лайн, в електронному вигляді та для адаптації в навчальних цілях.

_____	Когут О.В.
(підпис)	(ПІБ)
_____	Дринько В.О.
(підпис)	(ПІБ)
_____	Єрофєєв А.С.
(підпис)	(ПІБ)

1. Визначення проблеми, придатної для аналізу політики

1.1. Формулювання проблеми

Низький рівень якості та змісту (наповнення: предметного та профільно орієнтованого)юридичної освіти в Україні

1.2. Замовник аналізу

Міністерство освіти і науки України

1.3. Симптоми проблеми

1.3.1 Опис симптомів

1. низький рівень теоретичних знань та практичних навичок у випускників правничих шкіл України;
2. брак уваги до формування у здобувачів юридичної освіти цілісного світогляду правника з розумінням суспільної місії, цінностей та значення правничої професії для утвердження верховенства права у сучасному демократичному суспільстві;
3. непрозора система формування державного замовлення на підготовку правників;
4. відсутність ефективної внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах вищої освіти;
5. недостатньо висока якість наукових досліджень у сфері права та їхня невідповідність сучасним потребам держави та суспільства;
6. надмірна кількість закладів вищої освіти, що готують правників;
7. низький рівень працевлаштування випускників правничих шкіл.

1.3.2 Причинно-наслідкові зв'язки

1. неспроможністю багатьох правничих шкіл самостійно провести модернізацію змісту юридичної освіти та організації освітнього процесу;
2. неготовністю багатьох науково-педагогічних колективів правничих шкіл до впровадження сучасних технологій навчання та вимог до оцінювання результатів навчання здобувачів освіти;
3. відсутністю або недостатністю практичної складової у більшості освітніх програм підготовки правників та складнощами системного залучення правників-практиків до викладання права;
4. загальним толеруванням академічною спільнотою порушень академічної доброчесності;
5. недосконалістю системи прийому на навчання до правничих шкіл;
6. відсутністю ефективних механізмів гарантування якості освіти на національному рівні та на рівні правничих шкіл;
7. неможливістю для приватних правничих шкіл конкурувати за державне замовлення на підготовку правників.

1.3.3 Доказова база

У минулому році не змогли подолати поріг мінімальної кількості тестових балів під час вступу на правничу магістратуру майже 55% випускників, які отримали диплом бакалавра. Згідно з результатами дослідження Міністерства юстиції України та міжнародних організацій, юридичний професійний ринок не задоволений рівнем знань та вмінь випускників правничих шкіл. Обсяг державного замовлення на підготовку правників залишається необґрунтовано високим. Зокрема, у 2019 році затверджений обсяг держзамовлення на підготовку бакалаврів права становив 3286 місць, обсяг на підготовку магістрів з права – 2084 місця.

1.4. Законодавча й інституційна база у сфері, де спостерігаються вказані симптоми

1.4.1 Законодавча база реалізації чинної політики

Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Указ Президента України «Про цілі сталого розвитку до 2030 року», нормативно-правові акти Уряду та інших центральних органів державної виконавчої влади. Деякі акти міжнародного права, зокрема: Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенцією про правову допомогу та правові відносини у цивільних,

сімейних та кримінальних справах, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)21 про свободу професійної діяльності адвоката, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)19 про роль публічного обвинувача в системі кримінальної юстиції, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2004)4 про Європейську Конвенцію з прав людини в університетській освіті та професійному навчанні, Спільною декларацією про Європейський простір вищої освіти, прийняту в Болоньї 19 червня 1999 року, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)8 про дослідницьку місію університетів, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2007)6 про відповідальність держави за вищу освіту та наукові дослідження. Програмні документи, зокрема: Національній Стратегії в сфері прав людини, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. А також, Програма діяльності Уряду, зокрема цілям 1.2. «Випускники школи є самодостатніми, творчими та креативними особистостями, які мають ґрунтовні знання та володіють компетентностями, що потрібні у сучасному світі», 1.4. «Випускники закладів вищої освіти є конкурентоспроможними фахівцями на ринку праці» та 12.4. «Людина, яка опинилась у складній життєвій ситуації, отримує від держави юридичний захист».

1.4.2 Інституційна база реалізації чинної політики

Міністерство освіти і науки України, Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Міністерство юстиції України, Кабінет міністрів України.

1.5. Масштаб проблеми

Проблема є загальнонаціональною. Вона зачіпає інтереси здобувачів вищої юридичної освіти, їх батьків, правничих шкіл, роботодавців, органів державної влади, і опосередковано усього суспільства, що не може гармонійно розвиватися без конкурентоспроможних фахівців та яке має право на належну якість правової допомоги. За офіційними даними кількість осіб, що здобувають вищу юридичну освіту становить більше 100 тис. осіб, кількість правничих шкіл є невиправдано великою та в декілька разів перевищує потреби держави та суспільства.

1.6. Новизна проблеми

Аналізована нами проблема ще не вирішувалася, оскільки правниче ЗНО було вперше запроваджене три роки тому. Ми намагалися знайти європейські аналоги, а також проаналізувати основні симптоми проблеми. Ми пропонуємо нові, сучасні, стратегічні методи для покращення рівня вищої освіти для підвищення рівня підготовки вступників на магістерську програму з напрямку «Права».

1.7. Опис механізмів та інструментів чинної політики

Ми будемо використовувати змішані та інформаційні інструменти чинної політики. Серед них варто виділити такі:

- Соціальні опитування;
- Статистика МОН;
- Статистика ВНЗ;
- Аналіз чинної системи знань вступників та впровадження нових елементів для їх підвищення
  - Публікації та міжнародні дослідження на обрану нами тематику;

1.8. Нагальність вирішення (що буде, якщо не вирішувати)

Якість підготовки правників загалом залишається низькою. Більшість випускників правничих шкіл не відповідають вимогам ринку праці та не в змозі подолати мінімальні порогові бали під час вступних випробувань із використанням технологій зовнішнього незалежного оцінювання при вступі до правничої магістратури, що підтверджується результатами проведення вступу на магістратуру з права у 2016 – 2019 роках. У 2018 р. не подолали поріг «склав / не склав» під час вступу на правничу магістратуру майже 34 % випускників, які отримали диплом бакалавра. У 2019 р. – майже 55%. Згідно із дослідженнями Світового банку, загальна частка осіб з вищою освітою серед безробітних зростає з 32 % у 2004 році до 47 % у 2013 році

2. Мета вирішення проблеми

2.1 Формулювання мети вирішення проблеми (за необхідності вказати відповідні завдання політики як конкретизації цілей).

Створення умов для вдосконалення організації та модернізації змісту юридичної освіти, спрямованих на:

1. встановлення стандартів юридичної освіти для досягнення стратегічних пріоритетів реформи правосуддя в Україні;
2. відповідність освіти сучасним очікуванням і викликам суспільства;
3. підвищення конкурентоспроможності випускників правничих шкіл на ринку праці;
4. формування ґрунтовних теоретичних знань та практичних компетентностей правників;
5. підвищення рівня обізнаності щодо питань професійної етики та прав людини;
6. розуміння фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини;
7. підвищення привабливості можливості отримання фундаментальних юридичних знань та навичок в Україні для іноземних студентів.

2.1.1 Показники (індикатори) результативності (кожній цілі (завданню) має відповідати свій індикатор результативності або система індикаторів – якщо один індикатор не розкриває всі суттєві аспекти цілі.

- підвищенню якості вищої юридичної освіти;
- зміцненню верховенства права та підвищенню професіоналізму правників;
- збалансуванню ринкового попиту на правників і пропозиції з підготовки правників закладами вищої освіти;
- підвищенню міжнародної конкурентоспроможності правничих шкіл з підготовки правників;
- зростанню конкурентоспроможності українських правничих шкіл в умовах глобалізації на ринку освітніх послуг;
- зростанню конкурентоздатності випускників українських правничих шкіл в умовах глобалізації на ринку правничих послуг;
- здійсненню наукових досліджень у такий спосіб, що відповідає сучасним викликам.

2.1.2 Критерії досягнення цілей (критерій визначає конкретне значення індикатора результативності, яке вважається достатнім для визнання проблеми розв'язаною; кожному індикатору має відповідати свій критерій).

1. кількість правничих шкіл є оптимальною з врахуванням чисельності населення, виходячи з аналогічних норм в країнах Європейського Союзу;
2. 75 % правничих шкіл отримали зразкову акредитацію освітньої програми Національним агентством забезпечення якості вищої освіти;
3. принаймні три правничі школи потрапляють у визнані міжнародні рейтинги;
4. 75 % випускників магістратури успішно складають Єдиний державний кваліфікаційний іспит з першого разу;
5. в 75 % правничих шкіл ефективно функціонують структурні підрозділи внутрішнього забезпечення якості юридичної освіти;
6. 80 % роботодавців, за результатами опитувань, задоволені рівнем випускників правничих шкіл;
7. затверджено професійні стандарти правничої професії;
8. стандарти вищої освіти розроблені та впроваджені;
9. акредитовано щонайменше одну незалежну установу з оцінювання і забезпечення якості вищої юридичної освіти;
10. відсоток студентів-правників в загальній кількості студентів в Україні є оптимальним;
11. відсоток безробіття серед випускників правничих шкіл є низьким;
12. відсоток випускників правничих шкіл, які знаходять роботу за фахом протягом одного року після випуску встановлений на рівні 75 %;
13. наявні рівні умови для конкуренції між приватними та публічними правничими школами за доступ до публічного фінансування;
14. збільшення відсотку залучення здобувачів освіти до участі в юридичних клініках;

кількості активно функціонуючих юридичних клінік;

15. середній відсоток залучених представників правничих спільнот до освітнього процесу в правничих школах збільшився;
16. сприйняття професійними спільнотами міри доброчесності правничих шкіл покращилось;
17. збільшення відсотку статей українських правників в міжнародних журналах, публікації в яких проходять blind peer-review («сліпе» рецензування);
18. забезпечено рівень міжнародної співпраці українських правничих шкіл (відсоток спільних освітніх програм та ін. збільшився).

2.1.3 Обмеження (список обмежень має охоплювати будь-які ресурси, необхідні для реалізації альтернатив політики).

3. Підстави для державного втручання

3.1 Аналіз неспроможностей ринку або держави, які по суті є підставами для державного втручання (які саме ситуації неспроможності ринку потребують державного втручання - з огляду на економічні, соціальні та політичні чинники)

Сьогодні в Україні відбувається процес становлення правничої освіти як системи стандартів змісту та методик викладання правничих дисциплін. Закладаються засади формування у студентів правничих навичок, обізнаності з питань етики та прав людини, розуміння фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини. На цьому етапі важливим постає також питання стандартів доступу до правничої професії.

Отже, до виокремлених підстав для державного втручання варто віднести:

- 1) нездатність юридичного ринку праці забезпечити робочими місцями випускників правничих шкіл;
- 2) низький рівень якості (змісту) юридичної освіти;
- 3) незрозуміла система розподілу бюджетних місць між правничими школами (існує потреба створення системи фінансування за принципом вищій рейтинг якості освіти = більший кількості фінансування);
- 4) потреба у створенні індивідуальних планів під час навчання юристів (із застосуванням практики країн ЄС, наприклад, впровадження вибірових дисциплін із юридичної англійської та моделювання судових процесів);
- 5) необхідність залучення представників правничих асоціацій до навчального процесу юристів для відповідності знань потребам юридичного ринку.

4. Середовище проблеми для аналізу політики

4.1 Складники середовища

- Економічні (відсутність фінансових ресурсів для вдосконалення якості вищої юридичної освіти, зокрема, єдиного державного стандарту вищої юридичної освіти, нормативного забезпечення для підготовки абітурієнтами до іспитів – посібників, методичних рекомендацій та порад для кращого володіння вступниками необхідним матеріалом)
- Соціальні (високий відсоток (чисельність) вступників на магістратуру з права, статеві-вікова структура, природний рух вступників до великих міст України для вступу до магістратури, динаміка та розселення вступників)
- Політичні (структура влади, взаємодія МОН з іншими ОДВ щодо вирішення проблеми, політична культура та ставлення до аналізованої проблеми, взаємодія та протидія з боку політичних сил)
- Фізичні (фізико-географічне положення та сконцентрованість юридичних ЗВО, потреба у великій кількості дерев для виготовлення високої кількості посібників та інших матеріалів для підготовки абітурієнтами до вступу у магістратуру).

4.2 Ресурсні затрати для вирішення проблеми

Час (близько року), науково-технічні ресурси (матеріали для розробки базового стандарту,

вдосконаленої системи іспитів, залучення відповідних фахівців, технічна спроможність УЦОЯО забезпечити проведення всіх вступів), відповідне нормативне регулювання.

4.3 Яких ресурсів може бракувати для розв'язання проблеми

Час, оскільки він базується на моменті законодавчих вимог та залежить від етапів вступної кампанії на магістратуру за спеціальністю 081 право.

4.4 Конкретні продукти як результат розв'язання сформульованої проблеми

4.4.1 Короткострокові, середньострокові й віддалені кінцеві результати

1. Досконаліші іспити (нова структура та формат: видозмінені завдання, зокрема, ситуативні завдання, а також приведення у відповідність нормативних вимог до реальної структури тесту – без запитань, які не передбачені нормативною програмою).

2. Організована та комфортна для учасників процедура проведення ЄВІ (наявність перерви між частинами тестування, додаткова перевірка особи під час проведення ЄВІ для уникнення випадків складання тестів іншими особами, ніж ті, які зазначалися при реєстрації).

3. Відповідна до рівня знань та завдань шкала оцінювання (зараз існує проблема з надто низькими показниками складання абітурієнтами ЄВІ, тому шкала зараз знаходиться на рівні «сліпого вгадування», наші пропозиції та підхід до аналізованої нами проблеми дозволить в кінцевому результаті підвищити рівень складання ЄВІ, а також вдосконалити шкалу).

5. Короткострокові, середньострокові й віддалені кінцеві результати (наслідки) розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики

Короткострокові: напрацювання щодо вдосконалення структури ЄВІ (нові частини, зміна процедури проведення), нові шкали оцінювання.

Середньострокові: оновлена процедура ЄВІ та кращі (вищі) показники складання абітурієнтами ЄВІ (мається на увазі успішність вступників, які матимуть вищий рівень знань).

Віддалені: нові форми вступу, окрім ЄВІ ввести нові форми тестування.

4.4.2 Бажані/небажані, передбачувані/непередбачувані кінцеві результати

Зменшення кількості абітурієнтів через складність ЄВІ та неможливість подолання прохідного порогу балів;

- Вищий рівень освіти, знань та компетентностей вступників на магістратуру з права;
- Зменшення бюджетних коштів на державні замовлення за рахунок кращої якості студентів на магістратурі з права та меншої їх кількості;

Небажані:

- Додаткові фінансові та матеріально-технічні ресурси для перевірки особи під час проходження ЄВІ;
- Складність в адміністративних процедурах під час проведення ЄВІ;
- Тиск з боку НДУ, які проти реформи юридичної освіти.

Передбачувані:

- Зміна структури та змісту ЄВІ;
- Вища якість вступників на магістратуру з права;
- Скорочення обсягу державного замовлення;

Непередбачувані:

- Тиск НДУ та відповідні акції, дії з боку осіб, які проти впровадження вирішення аналізованої нами проблеми.

4.4.3 Результативність розв'язання сформульованої проблеми

Результативність полягає у підвищенні освітнього рівня (знань та компетентностей) вступників на магістратуру з права, а також відповідно вищому рівню випускників для майбутнього працевлаштування для роботи за фахом.

4.4.5 Ефективність розв'язання сформульованої проблеми

Ефективність полягає у необхідності вдосконалення системи оцінювання абітурієнтів при вступі на магістратуру з права, мінімізації корупційних ризиків та підвищенні рівня фаховості вступників.

4.4.6 Економічність розв'язання сформульованої проблеми

Ми плануємо отримати фіксований результат (ефективнішу та досконалу структуру та формат

ЄВІ) з найменшими затратами фінансових та часових ресурсів.

4.4.7 Політичні сили, у програмах і гаслах яких задекларовано вирішення сформульованої проблеми

1) Політична програма ПП «Голос»

Нарешті, ми змінимо саму систему освіти юристів, яка зараз навчає «вирішувати питання», а не стояти на сторожі справедливості. Тим, хто прагне стати юристом, не доведеться п'ять років принижуватися та домовлятися з викладачами у корумпованих юридичних академіях. Навпаки — майбутні юристи навчатимуться професійній етиці та аналітичному мисленню й стануть реальними професіоналами своєї справи. Нова якість юридичної освіти забезпечить нову якість системи правосуддя та гарантії верховенства права. Ми створимо стимули для підвищення якості освіти через запровадження сучасних підходів до фінансування вищої освіти. Обсяг бюджетної підтримки університету буде залежати від кількості студентів, наукових публікацій (у першу чергу — в міжнародних рецензованих наукових виданнях) та інших показників якості. Побудуємо фінансування у розрахунку на одного студента, яке враховуватиме особливості спеціальностей. Ми будемо сприяти формуванню нової культури в університетах — культури академічної доброчесності та взаємної поваги. Студенти повинні мати реальне право обирати дисципліни і оцінювати прослухані курси.

2) Політична програма ПП «Слуга Народу»

Освіта і наука

- Оновимо освітню та наукову інфраструктуру.
- Запровадимо базове матеріальне забезпечення педагогів на рівні трьох мінімальних зарплат.
- Оптимізуємо мережу закладів вищої освіти.
- Запровадимо рівноправність державних і приватних закладів освіти.

3) Передвиборча програма ПП «Батьківщина»

Головним пріоритетом Нового Курсу ми визначили освіту та науку. Всю систему освіти, її фінансування та структуру буде принципово переглянуто. Незалежно від того, куди дитина піде вчитися, у приватний заклад чи державний, гроші будуть іти за нею. Завдяки цьому, закон гарантуватиме безоплатну освіту, від початкової до вищої. Доступ дітей та молоді до освіти не залежатиме від заможності їхніх батьків. Забезпечимо виконання закону, за яким базова зарплата освітян не може бути нижча за 3 мінімальні.

4) Передвиборча програма «ОП блоку»

Органи місцевого самоврядування отримують кошти на розвиток професійно-технічної та вищої освіти, перша вища освіта буде безкоштовною за спеціальностями реального сектору, до якого, згідно з його програмою, належать промисловість, будівництво та ІТ, а також за спеціальностями галузі сільського господарства та сфери послуг.

11. Гіпотеза розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики

Шляхами вирішення проблем вищої юридичної освіти повинне відбуватися з урахуванням нижчевикладених фактів.

5. Консультації

5.1. Аналіз стейкхолдерів: категорії заінтересованих сторін, на яких не здійснюється вплив, але які сприяють вирішенню проблеми

Міжнародні організації, Міністерство освіти і науки, Комітет з питань освіти, науки та інновацій ВРУ.

5.2 Розподіл ідентифікованих стейкхолдерів на групи:

5.2.1 цільова група: абітурієнти, студенти, МОН

5.2.2 група непрямого впливу: міжнародні організації

5.2.3 група потенційного впливу: юридичні ЗВО, проф. правничі об'єднання

5.2.4 група з вагомим авторитетом: НАЗЯВО, профільний комітет ВРУ.

5.2.5 експерти: НАЗЯВО, профільний комітет ВРУ.

5.2.6 групи, які виявляють інтерес: роботодавці

5.3 Стейкхолдери, якими слід провести:

5.3.1 безпосередня форма консультацій:

– безпосередня форма консультацій:

- 1) юридичні ЗВО
- 2) Комітет ВРУ з питань освіти, науки та інновацій
- 3) роботодавці
- 4) КМУ

5.3.2 опосередкована форма консультацій:

– опосередкована форма консультацій:

- 1) абітурієнти на правничу магістратуру
- 2) міжнародні організації
- 3) професійні об'єднання
- 4) НДУ

5.4 Градуйований перелік стейкхолдерів з якими необхідно провести:

5.4.1 електронні консультації: з усіма стейкхолдерами

5.4.2 громадські

обговорення:

- 1) юридичні ЗВО
- 2) роботодавці
- 3) професійні правничі об'єднання
- 4) абітурієнти
- 5) НДУ (зокрема, з членами відповідного Комітету ВРУ)

5.5 Градуйований перелік стейкхолдерів за очікуваним позитивним короткостроковим чи середньостроковим впливом

Очікуваний позитивний короткостроковий вплив

- 1) роботодавці
- 2) професійні правничі об'єднання
- 3) міжнародні організації

Очікуваний позитивний середньостроковий вплив:

- 1) Комітет ВРУ
- 2) КМУ
- 3) НАЗЯВО та УЦОЯО

НАЗЯВО та УЦОЯО зможуть безпосередньо спростити реалізацію нашого плану вирішення проблеми, міжнародні організації зможуть дати додаткові фінансові та матеріально-технічні ресурси. Роботодавці та професійні правничі об'єднання зможуть допомогти створити додаткові можливості для працевлаштування.

5.6 Градуйований перелік стейкхолдерів за очікуваним негативним короткостроковим чи середньостроковим впливом

Очікуваний негативний короткостроковий вплив

- 1) юридичні ЗВО

Очікуваний негативний середньостроковий вплив

- 1) Народні депутати України

На нашу думку, у короткостроковій перспективі юридичні ЗВО можуть бути проти впровадження вирішення аналізованої нами проблеми. Зокрема, вони можуть чинити опір скасуванню корупційних схем при вступі, скороченню бюджетних місць, а також скасуванню ліцензійних обсягів в окремих ЗВО з низькими показниками якості вищої юридичної освіти.

Також необхідно зазначити, що народні депутати України, які виступають проти застосування системи ЗНО та ЄВІ при вступі, можуть чинити тиск та опір щодо впровадження нами оновлень.

5.7 Градуйований перелік організацій громадянського суспільства у статутах, проектах і гаслах яких задекларовано вирішення сформульованої проблеми

1. Всеукраїнська громадська організація “Асоціація правників України” є всеукраїнською громадською неприбутковою організацією, яка створена на засадах професійної належності та об'єднує представників юридичної професії – науковців, політичних та суспільних діячів, інших осіб, участь яких в Асоціації визначається згідно з положеннями статті 4 Статуту Асоціації. 2.1.

Основною метою Асоціації є об'єднання правників для сприяння втіленню в життя принципу верховенства права в державному, суспільному та громадському житті, сприяння розбудові правової держави, сприяння розвитку правосвідомості суб'єктів права та розвитку юридичної професії, задоволення та захист прав та законних інтересів членів Асоціації, а також сприяння їх неформальному спілкуванню. 2.3.6. сприяння підвищенню ролі права та юридичної професії в суспільстві; 2.4.3. сприяє організації та впровадженню заходів щодо вдосконалення юридичної освіти, розвитку юридичної професії та підвищення кваліфікації правників;

2. 2.3.3 метою досягнення встановлених цим Статутом мети та завдань «Діалог» здійснює таку діяльність:

2.3.2. Проводить культурну та освітню діяльність, діяльність по зміцненню матеріальної бази.

2.3.3. Одержує від органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своєї мети і завдань.

2.3.4. Вносить відповідні пропозиції до органів державної влади та місцевого самоврядування з питань діяльності «Діалогу».

2.3.5. На добровільних засадах засновує або вступає в спілки (асоціації) тощо, у тому числі міжнародні, укладає угоди про співробітництво і взаємодопомогу.

2.3.6. Підтримує прямі міжнародні контакти з об'єднаннями громадян інших країн, укладає відповідні угоди та бере участь у міжнародних заходах з питань діяльності «Діалогу», що не суперечать міжнародним зобов'язанням України.

3. Метою діяльності Центру німецького права є налагодження постійних академічних зв'язків та сприяння здійсненню спільних дослідницьких та навчальних проєктів між юридичним факультетом та вищими юридичними навчальними закладами Німеччини, включаючи програми обмінів студентами та викладачами, та створення можливості для викладання правових дисциплін, пов'язаних з правовою системою Німеччини, студентам юридичного факультету. Окрім цього, Центр німецького права покликаний сприяти вивченню правничої німецької мови студентами та викладачами юридичного факультету; поширювати інформацію про наукову та просвітницьку спадщину німецьких правників в Україні, організувати та проводити всеукраїнські та міжнародні конференції, симпозіуми, конгреси, семінари, колоквиуми та інші наукові та освітні заходи, які поглиблюватимуть українсько-німецьку співпрацю у галузі права.

USAID також у своїх проєктах пропагує цілі реформування юридичної освіти з метою підвищення її якості.

Також у Розділі 2 Статуту Національної Асоціації адвокатів України зазначено, що вона здійснює контроль та супроводжує підвищення рівня осіб, які отримали вищу юридичну освіту з метою залучення їх до адвокатської діяльності.

5.8 Градуїований, перелік організацій громадянського суспільства для проведення громадської експертизи

1. ВГО «Асоціація правників України»
2. ГО «Українська Асоціація студентів»
3. ЦЕДОС
4. USAID (на підтримку реформи вищої юридичної освіти)
5. ГО «Діалог»
6. Центр німецького права (ГО «Німецько-український правознавчий діалог»)
7. ГО «Ліга правників України»

5.9 Градуїований, перелік організацій громадянського суспільства які будуть брати активну участь у її вирішенні/не вирішенні через:

5.9.1 вплив: ГО «Діалог», Центр німецького права (ГО «Німецько-український правознавчий діалог»)

5.9.2 тиск: ЦЕДОС, USAID

5.9.3 контроль: ВГО «Асоціація правників України», ВГО «Асоціація адвокатів України», ГО «Українська Асоціація студентів»

5.9.4 оцінку: USAID (на підтримку реформи вищої юридичної освіти), ГО «Ліга правників України»

На наш погляд, така градуїювана структура дозволить повністю відобразити завдання та основні цілі діяльності аналізованих нами організацій громадянського суспільства. На підтвердження цієї тези потрібно зазначити, що такі організації як ЦЕДОС та USAID завжди мали можливість своєю діяльністю (звітами, прес-конференціями, а особливо публічними заявами їх керівників, які мають високу репутацію та співпрацюють з владою). Разом з тим, такі професійні правничі об'єднання як «Асоціація правників України», «Асоціація адвокатів України» допомагають контролювати якість та швидкість вирішення аналізованої проблеми, а ГО «Українська асоціація студентів» у свою чергу можуть здійснювати такий контроль від імені студентства. Безпосередній вплив можуть здійснювати ті організації, які долучені до процесу обговорень та консультацій із замовником, зокрема з 2015 року з МОН щодо аналізованої проблеми співпрацює ГО «Діалог» та Центр німецького права (ГО «Німецько-український правознавчий діалог»). Оцінку впровадження реформи та вирішення проблеми найкраще може здійснити у своїх аналітичних звітах USAID (на підтримку реформи вищої юридичної освіти), а також ГО «Ліга правників України», яка зацікавлена в ефективному вирішенні проблеми недосконалого змісту та структури ЄВІ.

6. Формулювання варіантів (альтернатив) політики

6.1 Варіант 1: Збереження чинної політики

6.1.1 потенційні переваги варіанта політики

- проблеми у вищій юридичній освіті України будуть залишатися незмінними (не зазнаватимуть стороннього впливу);
- кількість випускників юридичних шкіл, а також якість їх освіти не зміниться суттєво;
- буде збережено існуючу систему вступу та закінчення ЗВО;
- буде збережено методи викладання та сучасні досягнення юридичної науки;
- викладацький склад збереже свій склад у вигляді досвідчених професорів та докторів юридичних наук.

6.1.2 потенційні недоліки варіанта політики

- існуючі на сьогодні проблеми залишаться невирішеними;
- якість вищої юридичної освіти в Україні не покращиться;
- з часом можуть з'явитися додаткові виклики та перешкоди у реформі юридичної освіти;
- посиляться тиск окремих представників ЗВО на МОН, яке так і не здійснило реформу.

6.2 Варіант 2: Створення єдиної дорожньої карти реформування юридичної освіти на 5 років

6.2.1 потенційні переваги варіанта політики

- система та структура підготовки правників оптимізована та відповідає сучасним міжнародним та європейським стандартам
- система конкурсного вступу до правничих шкіл забезпечує відбір вмотивованих та підготовлених осіб, які спроможні здобувати вищу юридичну освіту
- освітні програми правничих шкіл забезпечують високу якість підготовки правника
- держава контролює якість результатів навчання набуття здобувачами вищої юридичної освіти високого рівня прикладних практичних навичок на вмінь
- створення професійних стандартів правничої професії
- мережа правничих шкіл відповідає міжнародним стандартам та потребам суспільства правничі школи є потужними центрами наукового, освітнього та інноваційного розвитку побудована система післядипломної освіти правників та освіти впродовж життя

6.2.2 потенційні недоліки варіанта політики

- довготривала реформа
- залежність від політичної волі

6.3 Варіант 3: Підвищення порогового балу на правові спеціальності при вступі в ЗВО.

6.3.1 потенційні переваги варіанта політики

- система конкурсного вступу до правничих шкіл забезпечує відбір вмотивованих та підготовлених осіб, які спроможні здобувати вищу юридичну освіту

6.3.2 потенційні недоліки варіанта політики

- Скорочення вступників на правничі спеціальності

- Скорочення правничів факультетів та ЗВО

6.4 Варіант 4: Створення додаткових можливостей для онлайн освіти правників (із наданням окремих з них статусу вибіркових дисциплін під час навчання)

6.4.1 потенційні переваги варіанта політики

- студентство зможе обирати правничі курси за особистим вподобанням та необхідністю;
- зросте рівень знань галузевого права;
- можливість підвищувати юридичну освіту у будь-який час та у будь-якому місці.

6.4.2 потенційні недоліки варіанта політики

- нездатність проконтролювати освітній процес;
- вузькоорієнтовані курси;
- можливість технічних складнощів;
- відсутність фінансування.

6.5 Критерії зіставлення варіантів політики

Результативність, ефективність, справедливість, адміністративна здійсненність, політична здійсненність.

6.6 Порівняння варіантів політики

Критерій порівняння	Оцінка варіанта (альтернативи) політики			
	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4
Результативність	1	4	2	3
Ефективність	1	4	2	3
Справедливість	2	4	1	3
Адміністративна здійсненність	4	1	3	2
Політична здійсненність	4	1	3	2
Сумарна оцінка варіанта:	12	14	11	13

7. Оцінювання політики

1. Мета/Цілі оцінювання

- побачити наочно конкретні результати (наслідки) реформи юридичної освіти;
- оцінити рівень виконання заходів з реалізації цілей;
- визначити перелік необхідних змін для покращення та налагодження процесу підвищення якості та змісту правничої освіти.

1.1. Перелік питань, на які має дати відповіді оцінювання.

Що шукає правнича школа у потенційних кандидатах?

- Чи допомагає процедура добору визначити найсильніших кандидатів?
- Яка пропорція заявок по відношенню до кількості зарахованих?
- Як визначається кількість студентів, яких зараховують?
- Чому студенти подають заявку на навчання до правничої школи, що оцінюється?
- Які методи використовуються для оцінювання студентів?
- Як в цілому працює система оцінювання?
- Як юридичний факультет забезпечує, щоб оцінки і вимоги різних професорів та курсів узгоджувалися між собою і були послідовними?
- Як юридичний факультет здійснює моніторинг інформації про успішність студентів і як вживає заходів на основі такої інформації?
- Яка інформація включається до документу про закінчення навчального закладу?
- Як розробляються тести та інші методи оцінювання?
- Яким чином тестування та оцінювання мають на меті змусити студентів застосувати їхні аналітичні вміння? Як досягається ця мета?
- Чи має правнича школа підрозділ, що контролює якість тестування? Як він працює?

Чи студенти отримують бали за роботу у юридичній клініці/ навчальних судових засіданнях/ інших практичних проектах з юридичної освіти?

Чи підлягає правнича школа зовнішньому оцінюванню процесів забезпечення якості освіти?

Які зацікавлені сторони та інструменти залучені до зовнішнього оцінювання процесів забезпечення якості?

Чи правнича школа здійснює внутрішнє оцінювання, перш ніж пройти зовнішнє оцінювання процесів забезпечення якості юридичної освіти?

Які інструменти використовуються для внутрішнього оцінювання?

Чи має правнича школа окремих підрозділ, що несе відповідальність за проведення внутрішнього оцінювання і є компетентними для його проведення? Яка його структура? Перед ким він звітує?

Чи методика та інструменти зовнішнього оцінювання якості оновлюються і вдосконалюються кожного разу, коли відбувається таке оцінювання?

2. Організація оцінювання

1. Періодична перевірка у найбільш важливі моменти виконання робіт – на початку реформи, на стадії завершення, а також по середині.

2. Оцінювання підсумків реалізованих заходів та прогресу стосовно мети, завдань та стійкості процесу реформи юридичної освіти.

3. Вивчення документів із залученням зовнішніх фахівців з оцінювання, освітніх експертів та основних цільових груп.

4. Письмові аналітичні звіти з відповідними конкретними висновками та рекомендаціями.

2.2. План оцінювання.

Аналіз ситуації та визначення проблем якості вищої юридичної освіти

Визначення цілей політики щодо оцінювання якості вищої юридичної освіти.

Розроблення консультативного плану та проведення консультацій з цього приводу.

Розроблення настановчих принципів оцінювання.

Перегляд та вдосконалення шаблону з оцінювання даної ситуації.

Розроблення проекту документу щодо даної політики та його затвердження.

Розроблення плану реалізації.

2.3. Охоплений період часу. 1-5 років (залежно від стадії реалізації)

2.4. Організаційні, людські, фінансові, матеріальні, інформаційні ресурси, які є необхідними для проведення оцінювання.

Організаційні, людські, фінансові, матеріальні, інформаційні ресурси, які є необхідними для проведення оцінювання.

Організаційні: залучення представників юридичних професій (юристів, юристконсультів, адвокатів, суддів, тощо)

Людські: залучення висококваліфікованих кадрів, викладачів правничих шкіл, міжнародних та національних освітніх експертів, представників студентського самоврядування та адміністрації ЗВО

Фінансові: витрати на персонал, адміністративні витрати, накладні витрати.

Матеріальні: матеріально-технічна база для проведення оцінювання, всі види підтримки зовнішнього зв'язку

Інформаційні: інтернет-ресурси, друковані видання (книги, посібники), аналітичні матеріали, статистичні архіви ЗВО, МОН.

2.5. Наявні обмеження.

Можливими розглядаємо обмеження з боку часових затримок у виконанні плану заходів з реалізації Концепції розвитку юридичної освіти в Україні, а також нестачу необхідного фінансування для створення матеріально-технічної бази для покращення якості та змісту юридичної освіти в Україні.

3. Проведення оцінювання

По-перше, під час проведення оцінювання реформи юридичної освіти в Україні необхідно

враховувати Методику проведення зовнішнього незалежного оцінювання процесів забезпечення якості юридичної освіти, що була розроблена та апробована на основі ESG Проектом USAID «Справедливе правосуддя» та оновлена Програмою USAID «Нове правосуддя».

Саме ця Методика закладалася розробниками як основа для забезпечення підвищення якості юридичної освіти.

По-друге, на наше глибоке переконання, погоджуючись з Ю.Барабашом, автором Аналізу проекту Концепції реформування юридичної освіти в Україні в світлі отриманих відгуків за результатами регіональних презентацій проекту Концепції лише вжиття адміністративних заходів із запровадження організаційних форм залучення представників правничих професій до навчального процесу дасть реальний результат. Не слід забувати і про те, що відсутність прямих контактів між тими хто готує і тими для кого готують виливається і в те, що підсумкова атестація для отримання диплому і первинне оцінювання при доборі на первинні правничі посади може вимагати зовсім різних за змістом знань (достатньо порівняти проаналізовані нами вимоги до опанування конституційного права при складанні кваліфікаційних іспитів із змістом навчальних програм з тієї ж дисципліни на юридичних факультетах).

По-третє, при цьому не слід забувати і про інший вагомий момент, а саме встановлення на конституційному рівні обов'язкової участі представників правничих шкіл у формуванні суддівського, адвокатського та загально юридичного корпусу. За таких обставин сам конституцієдавець дає пряму вказівку щодо необхідності поєднання зусиль представників самоврядних правничих професій та правничих шкіл у формуванні майбутніх юристів. По суті допуск представників юридичних вишів до процедури добору суддів означає покладення на цих суб'єктів відповідальності за ту складову кваліфікаційних вимог до суддівської професії, як наявність необхідних правничих знань та навичок, зашифрований у категорії «вища юридична освіта». (Доречно звернути увагу, що цієї логіки продовжує дотримуватись законодавець при створенні системи прокурорського самоврядування: відповідно до ст. 71, 74 Закону України «Про прокуратуру», до складу Ради прокурорів України та Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів входять по два представники, обрані на з'їзді юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ).

3.3. Стислий опис методології оцінювання.

Методологія нашого оцінювання включає найбільш зручні та найменш фінансово та ресурсно затратні методи:

- соціологічні опитування ;
- проведення міжнародних науково-практичних конференцій, круглих столів на юридичну тематику;
- запровадження нових обов'язкових навчальних курсів у правничих школах з моделювання судових процесів (українською та англійською мовами) та юридичної англійської мови.
- перевірки ЗВО на відповідність усім вимогам та принципам Концепції розвитку юридичної освіти в Україні;
- ліквідації та повного оновлення ЗВО, які за результатами перевірок отримали негативні результати.
- постійне обговорення МОН з міжнародними освітніми партнерами процедур проведення юридичної реформи в Україні для відображення найкращих іноземних практик;
- напрацювання відповідних змін за результатами оцінювання до Концепції реформування юридичної освіти в Україні.

Певну інформацію щодо нашого оцінювання може забезпечити виключно моніторинг через:

- систематичне надходження інформації по кожному індикатору (статистичні матеріали з архівів правничих шкіл, матеріали «зворотнього зв'язку» зі стейкхолдерами реформи;

- узагальнення отриманої інформації та розробка відповідних заходів для впровадження відповідних змін у сфері юридичної освіти.

Отже, під час проведення оцінювання ми плануємо використовувати такі методи як: контент-аналіз, експертне опитування, опитування-анкетування, структуровані інтерв'ю, спостереження за діяльністю.

3.4. Показники й критерії оцінювання.

Суттєвим недоліком українського процесу державної атестації студентів-юристів є також і відсутність чітких стандартів щодо критеріїв оцінювання їхніх відповідей під час іспитів, наслідків неявки студентів на іспит та використання ними під час іспиту заборонених речей тощо. Чинний на сьогодні наказ Міністерства освіти та науки України від 24.05.2013 р. № 584 "Про затвердження Положення про порядок створення та організацію роботи державної екзаменаційної комісії у вищих навчальних закладах України" ці та інші важливі питання організації та здійснення державної атестації не врегулює або врегулює неналежним чином.

За 29 років незалежності компетентні органи влади, так і не спромоглися виробити більш-менш чіткі критерії для встановлення наявності у особи стажу з права. Так, відповідно до Листа Міністерства юстиції України від 30.09.2009 року № 31-32/310, «до стажу роботи у сфері права зараховується період роботи на посадах з реалізацією повноважень, пов'язаних з правоохоронними, правовиконавчими, правоустановчими функціями». Формально схвалений Урядом та МОН перелік критеріїв у цій сфері досить часто призводить до нівелювання місії правничої школи у правовій державі.

Таким чином, потрібно поєднати чіткі кількісні та якісні критерії. Запропонований в проєкті Концепції варіант обмеження на національному рівні кількості «контрактних» місць кількістю «бюджетників» виглядає цілком природним за умови неухильного дотримання принципу «гроші йдуть за студентом». Однак ця новація зможе дати відчутний ефект щодо покращення якості підготовки правників лише в разі перегляду підходів до фінансування правничих шкіл в напрямку збільшення такого фінансування для тих із них, які витримують вимоги нових стандартів освіти.

Таким чином, основними критеріями оцінювання реформи юридичної освіти є:

- 1) доступність юридичної освіти (фінансова, територіальна, інтелектуальна, інклюзивно орієнтована);
- 2) якість юридичної освіти (результати студентів юридичних ЗВО під час навчання, а також після складання ЄВІ, рівень працевлаштування випускників за фахом, кількість безробітних після здобуття вищої юридичної освіти, а також рівень та потенціал викладацького складу у порівнянні з аналогічними посадами в юридичних ЗВО за кордоном).

Щодо показників потрібно зазначити про: кількість запитів ЗВО щодо дослідження на обрану тематику, кількість запитів експертів неурядових організацій (аналітичних центрів) на дослідження, кількість запитів ЗМІ на дослідження, кількість заходів (презентації, конференції) для презентації результатів дослідження, кількість цитувань результатів дослідження для моніторингу та аналізу, відсоток оновлення наявних технологій навчання юридичного та складання ЄВІ, кількість новстворених або відбудованих профільних навчальних місць, індекс цитування у професійних виданнях, кількість посібників, методичних рекомендацій та публікацій, виданих за результатами дослідження, відсоток представників професійної групи (адвокатів,

практикуючих юристів, суддів, нотаріусів), які долучилися до реформування юридичної освіти.

Варто зазначити про нашу перспективу розробити Звіт про самооцінювання ЗВО для планування та ініціювання діяльності щодо покращення своїх показників для акредитації.

3.5. Методи й джерела збирання та аналізування даних.

Основним методом збирання та аналізу даних ми вважаємо: моніторинг ЗВО, анонімні соціологічні опитування студентів та викладачів правничих шкіл України, щорічне проведення ЄВІ для вступу на магістратуру за спеціальністю 081 «право», аналіз публікацій, статей та монографій на юридичну тематику за принципом кількість не дорівнює якість.

Також потрібно скласти градуйований перелік даних щодо кількості студентів, викладачів та інших стейкхолдерів, які долучені до процесу оцінювання.

ЗМІ (які спеціалізуються на освітніх реформах), міжнародні рейтингові організації, які оцінюють освітній процес та ГО у відповідній сфері можуть бути також надавачем даних для інформації щодо оцінювання та аналізу даних щодо успішності та ефективності проведення реформи юридичної освіти в Україні.

Фахові міжнародні видання, наприклад , Scopus, дадуть можливість на основі кількості опублікованих юридичних статей оцінити фахову спроможність та потенціал українських правників.

8. Рекомендація замовнику

8.1 Рекомендований варіант політики

Створення єдиної дорожньої карти реформування юридичної освіти на 5 років

8.2 Реалізація політики

Стратегічна ціль 1. Система та структура підготовки правників оптимізована та відповідає сучасним міжнародним та європейським стандартам

Досягнення цієї цілі передбачає:

- установа, що здобуття вищої юридичної освіти відбувається за єдиною спеціальністю – 081 «Право»;
- установа, що ступінь магістра за спеціальністю 081 «Право» здобувається на основі повної загальної середньої освіти;
- створення умов, при яких юридична освіта надається закладами вищої освіти, де гарантовані академічні свободи здобувачів та науково-педагогічних працівників, включаючи свободу думки, слова, об'єднань та викладання, так само, як і академічна мобільність;
- сприяння побудові ефективних внутрішніх систем забезпечення якості вищої юридичної освіти, зокрема створенню та функціонуванню центрів забезпечення якості юридичної освіти у правничих школах;
- установа, що підготовка здобувачів освіти за спеціальністю 081 «Право» в системі фахової передвищої освіти та за ступенем молодшого бакалавра та бакалавра не здійснюється;
- установа, що підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» здійснюється виключно за денною формою здобуття освіти.

Стратегічна ціль 2. Система конкурсного вступу до правничих шкіл забезпечує відбір вмотивованих та підготовлених осіб, які спроможні здобувати вищу юридичну освіту

Досягнення цієї цілі передбачає:

- запровадження тесту загальних навчальних компетентностей із використанням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання при вступі для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» як альтернативи зовнішнього незалежного оцінювання з математики;

- забезпечення високої якості тестових чи інших завдань, що застосовуються при тестуваннях з використанням організаційно технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання, посилення інституційної спроможності Українського центру оцінювання якості освіти;
- підвищення якості викладання у закладах загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти предметів правового спрямування та прав людини;
- встановлення оптимальних вимог до значень сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання з української мови, іноземних мов, історії України та математики;
- встановлення обґрунтованих мінімальних значень порогових балів при проведенні вступних випробувань із використанням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання;
- встановлення мінімального значення конкурсного балу для допуску до конкурсного відбору та/або проведення вступних випробувань у спеціально визначеному форматі.

Стратегічна ціль 3. Освітні програми правничих шкіл забезпечують високу якість підготовки правника

Досягнення цієї цілі передбачає:

- сприяння розвитку методології (технологій) викладання права та правничих дисциплін шляхом підтримки видання методичних посібників, інших навчальних матеріалів, зокрема в електронній формі, проведенню проєктів спрямованих на розвиток методичних компетентностей викладання права та правничих дисциплін серед викладачів правничих шкіл;
- залучення правників-практиків до процедури акредитації освітніх програм та інституційної акредитації правничих шкіл;
- забезпечення залучення представників професійних правничих спільнот до розробки освітніх програм та навчальних планів правничих шкіл;
- забезпечення публічності інформації про освітні програми та кваліфікації;
- закріплення в змісті освітніх програм тенденцій та процесів, що мають місце в правозастосуванні, а саме використання та огляд рішень національних та міжнародних судів, практики Європейського суду з прав людини, її включення в освітній процес відповідно до рекомендацій Ради Європи;
- приділення уваги поглибленому вивченню іноземних мов, зокрема англійської та інших офіційних мов Європейського Союзу.

Правничі школи мають сприяти розвитку методології (технологій) викладання права та правничих дисциплін з урахуванням викликів сучасності.

Стратегічна ціль 4. Держава контролює якість результатів навчання в правничих школах через ефективність системи зовнішнього забезпечення якості вищої юридичної освіти

Досягнення цієї цілі передбачає:

- впровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за результатами здобуття вищої освіти ступеня магістра, розробку програм та вимог до проведення ЄДКІ;
- встановлення системи моніторингу внутрішніх систем забезпечення якості вищої юридичної освіти;
- розробку та затвердження професійних стандартів правничих професій;
- розробку та затвердження стандарту вищої освіти ступеня магістра, який здобувається на основі повної загальної освіти, та який може містити додаткові вимоги до перевірки рівня підготовки вступників, структури освітньої програми, змісту освіти, організації освітнього процесу та атестації випускників. Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти для відповідних освітніх програм формується у термінах програмних результатів навчання;
- впровадження та розбудова спроможності наглядових рад та дорадчих рад представників

правничої професії при підготовці правників;

– забезпечення ефективної системи акредитації освітніх програм правничих шкіл Національним агентством забезпечення якості вищої освіти, іноземними акредитаційними агентствами та незалежними установами оцінювання і забезпечення якості вищої освіти.

Стратегічна ціль 5. Правничі школи забезпечують набуття здобувачами вищої юридичної освіти високого рівня прикладних практичних навичок на вмінь

Досягнення цієї цілі передбачає:

– збільшення обсягу практичної підготовки правників до 30 кредитів ЄКТС та гарантування якості її проходження, що відбуватиметься на принципах спільного моніторингу з боку правничої школи, баз практики та відповідних професійних правничих спільнот;

– сприяння розвитку юридичних клінік у вигляді окремих структурних підрозділів закладів вищої освіти та впровадженню в освітній процес навчальних курсів з юридичної клінічної практики;

– активне впровадження в освітній процес інноваційних форм та методів навчання: кейсів, навчальних судових засідань тощо;

– долучення представників правничих спільнот до викладання окремих курсів чи проведення занять для здобувачів юридичної освіти;

– сприяння участі здобувачів вищої юридичної освіти в навчальних стажуваннях в органах державної влади, судах, в органах нотаріату, прокуратури, адвокатури та інших юридичних особах публічного і приватного права;

– сприяння та підтримка, в тому числі матеріальна, участі здобувачів вищої юридичної освіти в турнірах з судових дебатів (moot court);

– поступове впровадження в систему підготовки правників елементів дуальної форми здобуття освіти;

– якомога ширше залучення здобувачів юридичної освіти до прикладних наукових досліджень, участі у студентських наукових товариствах тощо.

Стратегічна ціль 6. Правничі школи готують правників з високими етичними цінностями та розумінням професійної відповідальності за впровадження верховенства права

Досягнення цієї цілі передбачає:

– створення професійних стандартів правничої професії;

– дотримання академічної доброчесності працівниками правничих шкіл та здобувачами юридичної освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної інфраструктури доброчесності спільноти правничої школи, системи запобігання та виявлення академічного плагіату та інших порушень академічної доброчесності, створення дієвої системи академічної відповідальності;

– забезпечення поваги до професії шляхом впровадження кращих лідерських практик.

Стратегічна ціль 7. Вища юридична освіта надається високопрофесійними та вмотивованими викладачами

Досягнення цієї цілі передбачає:

– забезпечення конкурентного рівня оплати праці науково-педагогічних працівників правничих шкіл;

– забезпечення безперервного професійного розвитку наукових і науково-педагогічних працівників. Підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу правничих шкіл здійснюватиметься за програмами підвищення кваліфікації та іншими видами професійного розвитку, включаючи програми академічних обмінів та стажувань, проведення яких сприятиме

узгодженню та наближенню методик (технологій) викладання у різних правничих школах;
– забезпечення та гарантування свободи наукових досліджень з дотриманням принципів академічної доброчесності. Наукові дослідження у сфері права мають бути спрямовані на інтеграцію в європейський науковий простір.

Стратегічна ціль 8. Побудована система післядипломної освіти правників та освіти впродовж життя

Досягнення цієї цілі передбачає:

- сприяння безперервному професійному розвитку правників та навчанню впродовж життя, що має забезпечувати безперервне поглиблення, розширення й оновлення ними своїх професійних знань, вмінь та навичок, здобуття нової спеціалізації або кваліфікації у певній галузі права чи сфері діяльності на основі раніше здобутої освіти і практичного досвіду, а також забезпечувати правників достатньою інформацією про зміни у законодавстві та практиці його тлумачення і застосування;
- розширення можливостей для здобуття освіти на окремих магістерських програмах, які не передбачають присвоєння окремої освітньої кваліфікації та здобуття вищої юридичної освіти;
- запровадження механізмів оцінки якості в системі післядипломної освіти.

Стратегічна ціль 9. Мережа правничих шкіл відповідає міжнародним стандартам та потребам суспільства

Досягнення цієї цілі передбачає:

- забезпечення ліцензування правничих шкіл на основі нових ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, що мають бути доповнені особливими вимогами до підготовки фахівців за спеціальністю 081 «Право» за ступенем магістра на основі повної загальної середньої освіти;
- забезпечення рівних умов та конкуренції між правничими школами, усунення фінансової та будь-якої іншої дискримінації;
- встановлення відповідальності правничих шкіл за надання освітньої послуги неналежної якості, з врахуванням результатів Єдиного державного кваліфікаційного іспиту;
- забезпечення отримання вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» за ступенем магістра на основі повної загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами.

Стратегічна ціль 10. Правничі школи є потужними центрами наукового, освітнього та інноваційного розвитку

Досягнення цієї цілі передбачає:

- сприяння збільшенню необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів;
- наявність інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- забезпечення для здобувачів юридичної освіти доступу до навчальних ресурсів, зокрема визнаних професійних баз даних, міжнародних інформаційних, науково-практичних, бібліотечних та інших ресурсів;
- забезпечення визначення та затвердження обґрунтованого обсягу державного замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право», у відповідності з потребами держави і ринку праці, що визначатиметься на основі розробленої та затвердженої методики з врахуванням пропозицій представників професійних правничих спільнот та заінтересованих органів;
- забезпечення розміщення державного замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» у закладах вищої освіти, незалежно від форми власності та сфери управління за алгоритмом адресного розміщення державного замовлення та широкого конкурсу (регіональне замовлення – за алгоритмом адресного розміщення державного замовлення);
- створенню умов, при яких наукові дослідження в галузі права мають здійснюватися переважно

у правничих школах та сприяти більш якісній підготовці здобувачів юридичної освіти, набуттю ними навичок наукового мислення, а також носити прикладний характер;

– запровадження системи державного фінансування наукових досліджень з права переважно за грантовим принципом, з урахуванням цілей державної політики, інституційної спроможності правничої школи та її рівня академічної доброчесності;

– розширення співпраці між правничими школами та професійними правничими спільнотами, які мають сприяти прикладному характеру досліджень та розвитку вмінь і навичок здійснення наукових досліджень у сфері права;

– розширення співпраці правничих шкіл України з правничими школами інших держав, зокрема країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД).

Додаткові вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості юридичної освіти встановлюються у відповідних стандартах вищої освіти

8.3 Підтримка рекомендованого варіанту

8.3.1 Комунікативні цілі

– інформування студентів про ключові зміни у юридичній освіті;

– залучення студентських організацій;

– дискусії та круглі столи із викладачами, ЗМІ.

8.3.2 Ключові повідомлення

– Що? Як? Де? Коли?

– Питання відповіді

– Комунікаційна рамка

Саме на ці запитання повинні давати відповідь повідомлення щодо реформи юридичної освіти та її оновлень і змін

8.3.3 Методи і способи інформування

Веб-сайти та сторінки у соціальних мережах МОН, студентських організацій, ЗВО, ЗМІ, ГО. Щомісячні та щотижневі дайджести, анонси прес-конференції, дописи та інші відповідні способи.

8.3.4 Фінансове забезпечення

– кошти ЗВО (у відповідності до кошторису)

– використання наявних ресурсів із потенційним залученням національних та іноземних донорів.

9. Перелік посилань

1. Веймер Д. Л. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Л. Веймер, А. Р. Вайнінг ; пер. з англ. за наук. ред. О. Кілієвича. - К. : Основи, 1998. - 654 с.
2. Економічний розвиток і державна політика : навч. посіб. / Ю. Бажал, О. Кілієвич та ін. ; за заг. ред. Ю. Єханурова та І. Розпутенка. - К. : Вид-во УАДУ, 2001.-480 с.
3. Кілієвич О. І. Економічний аналіз державної політики / О. І. Кілієвич. - К. : Вид-во УАДУ, 2002.
4. Аналітичні записки з розробки напрямків державної політики / уклад. : В. Романов, О. Кілієвич. - К. : Вид-во УАДУ, 2001. - 236 с.
5. Документи з аналізу політики // Political Science Student Writer's Manual / by Gregory M. Scott, et al. - Upper Saddle River, N.J., Prentice Hall, 1998. - Chapt.13, pp. 259-278 - див. [2, с. 215-233]. 6. Розробка державної політики. Аналітичні записки / уклад. О. І. Кілієвич. - К. : Вид-во УАДУ, 2002. - 240 с.
6. Албегова И. М. Государственная экономическая политика: опыт перехода к рынку / И. М. Албегова, Р. Е. Емцов, А. В. Холопов ; под общ. ред. проф. А. В. Сидоровича. - М. : Изд-во "Дело и сервис", 1998. - 320 с.
7. Аналіз вигід і витрат : практ. посіб. / пер. з англ. С. Соколик ; наук. ред. пер. О. Кілієвич ; Секретаріат Ради Скарбниці Канади. - К. : Основи, 1999. - 175 с.
8. Кілієвич О. І. Практикум із підготовки аналітичних документів : навч. посіб. / О. І. Кілієвич, Г. Л. Рябцев. В. В. Тертичка. - К. : К.І.С.,2016. - 95 с. - Режим доступу : [http://ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials/295-praktikum-iz-pidgotovki-](http://ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials/295-praktikum-iz-pidgotovki)

analitichnih-dokumentiv-navch-posib

9. Янг Е. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики : практичний посібник для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / Е. Янг, Л. Куїнн ; пер. з англ. С. Соколик ; наук. ред. пер. О. Кілієвич. - К. : К.І.С., 2003. - 130 с. – Режим доступу : <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials>.
10. Вироблення державної політики: рекомендації для України в контексті євроінтеграційного досвіду країн Балтії та Польщі : зб. аналіт. звітів і записок учасників Програми урядового стажування / укл. О. І. Кілієвич, В. В. Тертичка. – К. : К.І.С., 2006. -388 с. – Режим доступу : <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials>.
11. Державна політика: аналітичні документи: підготовлені в межах проекту "Створення груп аналізу політики та Центру інформаційних ресурсів в уряді України". – К., 2002.
12. Розробка державної політики. Аналітичні записки / укл. О. Кілієвич. - К. : УАДУ, 2002.
13. Вироблення державної політики. Аналітичні записки / укл. О. Кілієвич, В. Романов. - К. : К.І.С., 2003.
14. Розробка державної політики. Аналітичні записки / укл. О. І. Кілієвич, В. Є. Романов. – К. : К.І.С., 2002. – 320 с. – Режим доступу : <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials>
15. Саймон, Герберт А. Адміністративна поведінка: Дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції: пер. з англ. вид. / Еерберт А. Саймон. - К. : АртЕк, 2001. - 392 с.
16. Strick, John C. The Economics of Government Regulations: Theory and Canadian Practice : 2nd Ed. - Toronto : ТЕР, 1994.
17. Звіт щодо стану юридичної освіти та науки в Україні (2011) - <https://www.osce.org/uk/ukraine/108309>.
18. Аналітичний звіт за результатами виконання проекту «Залучення громадськості до формування рамки кваліфікацій правничої професії шляхом проведення аналізу обсягу знань, переліку навичок і умінь, якими має володіти випускник юридичного вищого навчального закладу, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці» (2015) - https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/zvit_sait-1.pdf.
19. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань «Стан юридичної освіти в Україні» (2018) - <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/376855?download=true>.
20. Статистичне дослідження “Стан юридичної освіти в Україні” (2018) - <https://minjust.gov.ua/files/general/2019/03/18/20190318171622-46.pdf>.
21. Звіт за результатами аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці» (2018) - <https://minjust.gov.ua/files/general/2018/10/12/20181012170240-50.pdf>
22. Аналітичне дослідження “Стандартизовані освітні вимірювання 2018 року у вищій юридичній освіті: Єдине фахове вступне випробування та Єдиний вступний іспит” (2019) - https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/190613_1652_StandartOsvVymir_A4.pdf.
23. Результати національних опитувань правників, працівників апарату суду та присяжних в 2019 році (див. Розділ “Реформа юридичної освіти”) - https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/NJ_2019_Surveys_Results_July2019_UKR.pdf.
24. Review of the Education Sector in Ukraine (2019) – <http://documents.worldbank.org/curated/en/884261568662566134/pdf/Review-of-the-Education-Sector-in-Ukraine-Moving-toward-Effectiveness-Equity-and-Efficiency-RESUME3.pdf>.
26. Біла книга з реформування української юридичної освіти (2015) - <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2016/01/Reformuvannya-ukrai-nskoi-yurydychnoi-osvity-BKU.pdf>

10. Додатки

За результатами дослідження буде проведено ряд структурованих інтерв'ю, соціологічних опитувань серед студентів та викладачів правничих шкіл, які будуть додані у розділ Додатки.